

2.3. ПЕРФЕКАТ

2.3.1. Апофонски перфекат

Грчки је „јаки“ перфекат наследио из праиндоевропског, у којем се перфекатска основа изводила помоћу редупликације (једини нередупликован перфект, који се сачувао и у грчком, био је **uoida* > гр. οἶδα)¹³⁴ и апофоније: *e*-база у слогу редупликације, *o*-база у корену у „јаким“ облицима једине индикатива, нулска у осталим.¹³⁵ Уп. 3.сг. ацт. **le-lóti-k^m-e* > грч. λέ-λοιπ-ε, стинд. *ri-réc-a*, лат. *re-līquit*;¹³⁶ 3.сг. мед. **ke-kli-toi* > грч. κέ-κλι-ται (κλίνω) : стинд. *śi-śriy-e* „наслонио се“.

У атичком „јаки“ перфекат среће се код коренова на гутурал и лабијал, неких на -θ, -ν, -ρ, -ι: πέ-φευ-γα, πέ-ποιθ-α, μέ-μην-α, δέ-δι-α, а такође у појединим облицима тзв. мешовитог перфекта (ἔ-στα-μεν 3.2.1). Првобитна дистрибуција *o*- и нулске базе очувала се у грчком само у траговима, у класичном језику код οἶδα, ἴσμεν < хом. (F)οἶδα, (F)ἴδμεν, уп. стинд. *véda*, 1.pl. *vidma* < **uoid-a*, **uid-me*.¹³⁷ Код Хомера има још примера са апофонијом, πέ-πονθ-α : πέπασθε < *πε-πυθ-τε; μέμονα „сећам се“ : μεμά-τω „нек има на уму“ < *μέμυτω = лат. *me-men-tō* < **me-mn_o-tōt*; δείδω < *δε-δφοι-α : δείδμεν < *δε-δφι-μεν. Доцније у активном перфекту бива пренесена *o*-база из једине индикатива у остале облике (уместо хом. πέπασθε атички има πεπόνθατε према πέπονθα), по изузетку обратно, нулска база у „јаке“ облике (уместо хом. εἰληλυθα атичко ἐλήλυθα према ἐληλύθαμεν). На тај начин дошло се до опозиције *o*-база у активу : нулска у медиопасиву, нпр.: акт. διέφθορα, διεφθόραμεν, мпс. διέφθαρμαι (αρ < *r). Још чешће је „јаки“ перфекат губио свој изворно апофонски карактер тако што је и у активу и у медиопасиву преузео вокализам презента (*e*-база), нпр. πέφευγα према φεύγω, али хом. партицип πεφυζότες ном.пл. м.,¹³⁸ λέλειπται према λείπω, али уп. стинд. *ri-ric-é*.

Облици као хом. ἴδμεν, πέπασθε сведоче о првобитно атематској промени актива, но она се очувала само у медиопасиву, који је у грчком код свих глагола асуфиксално образовање,¹³⁹ док у активу асуфиксалном, „јаком“ перфекту конкурише „слаби“ (3.2).

¹³⁴ Уп. стинд. *veda* < *uoida*, гот. *wait*; са медијалним наставком **uoidai* > лат. *vīdī*, стсл. **вѣдѣ**.

¹³⁵ Такав распоред апофонских база указивао би да је нагласак првобитно био на редупликацији, али се он већ у позном праиндоевропском учврстио на корену.

¹³⁶ За *o*-базу уп. још стир. *cechuin* = лат. *cecinit* < **ke-kon-e* (лат. *i* < *o* у ненаглашеном положају); гот. *lai-lot* (*ai* čitaj *e*) „остави“ < **le-loH₁t-e*.

¹³⁷ Грчки има код овог перфекта и облике од *e*-базе: коњ. хом. (F)εἶδομεν (кратак вокал, јер је промена првобитно атематска, в. ниже и уп. горе нап. 31), парт. (F)ειδώς, инф. (F)ειδένοι.

¹³⁸ *πεφυγιот- дисимиловано од *πεφυγ^υот-?

¹³⁹ При атематском образовању медиопасива код сугласничких основа до прилагођавања завршног гласа почетном сугласнику наставка, која су делом у складу са фонетским законима: βέβλαμμαι, πέπεισται, κέκρυπται, πέπεισθε, βέβλαφθε (βλαβ-, πειθ-, κρυφ-), а делом су плод аналогичке: δέδειγμαи (δεικ-), πέπεισμαи.

2.3.1.1. Аспирирани перфекат

У оквиру „јаког“ перфекта, развио се у јонскоатичком дијалекту тзв. аспирирани перфекат, код коренова на -к, -γ и -л, чији завршни гутурални или лабијални прелази у одговарајућу аспирирану -χ или -φ. Порекло те аспирације је у облицима медијалног перфекта, где је до ње дошло фонетским путем пред наставцима који почињу на -(σ)θ (2.пл. инд., 2. sg. и pl. импт., инф.): хом. τε-τράφ-θω (τρεπ-), ат. τε-τάχ-θαι (ταγ-). Одатле се она најпре пренела на 3.пл., једини медијални облик у којем артикулација завршног оклузива основе није била условљена почетним гласом наставка: хом. τε-τράφ-αται, Тукид. τε-τάχ-αται, Хдт. ἐ-τε-τάχ-ατο (наставци *-*ntai*, *-*nto*). Према том трећем лицу множине медија схваћеном пасивно начињени су затим облици актива са резултативним значењем, нпр. према τέταχαι „поређани су“ – τέταχε „поређао је“; τέτροφε „окренуо је“ (τρεп-); κекήρυχε „јавио је“ (κηρυκ-), πέπραχε „урадио је“ (πραγ-).¹⁴⁰

2.3.2. „Карра“-перфекат

Код Хомера се јавља готово искључиво у једнини индикатива и у конјунктиву код коренова на дуг вокал (ие. -eH-, -uH-): ἔστηκε, εἰστήκει, ἐστήκη према ἔσταμεν, ἔσταίη, ἔσταθι. Може се рећи да образовање на -к- долази у оним облицима где је у асуфиксалном апофонском перфекту (3.1) изворно била o-база. Изузеци од овакве дистрибуције ретки су у хомерским спевовима: ἐστήκασιν поред ἐστᾶσι, δεῖ-δοи-ка поред δεῖδω; βε-βίη-ке од неког резултатива. Доцније, међутим, к-перфекат у атичком и већини других дијалеката постаје нормалан начин перфекатског образовања. Значење новообразованих облика је резултативно. Код примарних глагола долази нулска база као у медијалном перфекту: ἔσταλκα : ἔσταλμαι, διέφθαρχα (резултативно према διέφθορα) : διέφθαρμαι. Ради се о грчком новообразовању, за који је као модел вероватно послужио „каппа“-аорист, будући да се и тамо као и овде јавља изворно у јаким облицима коренова на дуг вокал (2.1.2, в. тамо и за могуће објашњење постанка). Најпре је у перфект продрла e-база *steH₂-, *g^ueH₂- > дор. στα-, βα-, јон.-ат. στη-, βη-, уместо очекиваног στω-, βω- са o-базом у перфекту. Затим је из коренског аориста типа ἔθη-к-α преузето и -к-. Практична последица ширења к-перфекта јесте да већина грчких глагола уместо првобитно једне има две посебне основе за актив и медиопасив.

2.3.2.1. Мешовити перфекат

Остатак старог (хомерског) стања су атички „коренски“ („мешовити“) перфекти ἔστηκα : ἔσταμεν, δέδοικα : δέδιμεν, τέθηκα : τέθηκαμεν (-α- према ἔσταμεν, уместо *τέθημεν, ср. τεθνεώς, -εῶτος < *-η-οτ-).

¹⁴⁰ Од истог корена и „обичан“ јаки перфекат πέπραχε у интранзитивном значењу „налази се (у одређеном стању)“, уп. још без аспирације са значењем стања πέφευχε „побегао је“, σέσηπε „иструли“.